

EVELINA KRISTANOVA

SWPS University, Poland

ORCID iD: 0000-0003-4935-7417

**OBRAZ SPOŁECZNEJ DZIAŁALNOŚCI
ORGANIZACJI KOBIECYCH W
MIESIĘCZNIKU „RODZINA POLSKA”
(1927-1939). ZARYS PROBLEMATYKI**

**COVERAGE OF WOMEN’S SOCIAL
ORGANISATIONS IN THE MONTHLY
RODZINA POLSKA (1927-1939) – OVERVIEW
OF THE RESEARCH PROBLEM**

ABSTRACT

As the Catholic press of the Second Polish Republic was a major segment of the publishing market, often targeting female audiences, this article aims to analyse the coverage of women's organisations in the socio-cultural monthly „Rodzina Polska” (1927–1939), published by the Missionary Congregation of Pallottine Fathers in Warsaw. A major column in the periodical was *Dział kobiecy* (*Ladies' Section*), which featured women's social movements and organisations that served to promote national and religious values. These brought together ladies of similar interests who would deliver speeches on current social and educational issues during official meetings and events. The monthly provided coverage of the background and operations of, inter alia, the International Council of Women, the All-Slavic Women's Association, the National Women's Organisation, the Catholic Union of Polish Women, and the Association of Housewives, presenting their structure, statutory objectives and programme. As the article is only an introduction to the research problem, it does not address all the issues covered by the magazine. The author employs the methods of media content, case study, analysis and description and thematic content analysis.

STRESZCZENIE

Prasa katolicka II Rzeczypospolitej była istotnym segmentem rynku wydawniczego i obejmowała periodyki przeznaczone dla kobiet. Celem artykułu jest ukazanie działalności związkowej kobiet na przykładzie wypowiedzi prasowych w społeczno-kulturalnym miesięczniku *Rodzina Polska* (1927–1939). Pismo wydawała Kongregacja Misyjna Księży Pallotyńów. Ważne miejsce w czasopiśmie zajmował dział kobiecy, w którym przedstawiano aktywne ruchy społeczne. Publicystyka służyła upowszechnianiu wartości narodowych oraz religijnych. Stowarzyszenia zrzęszwały panie o podobnych zainteresowaniach. Na zebraniach wygłaszano referaty dotyczące bieżących tematów społecznych, rodzinnych i wychowawczych. W periodyku informowano o historii i działalności m.in. Międzynarodowej Rady Kobiet, Wszechsłowiańskim Zjednoczeniu Kobiet, Narodowej Organizacji Kobiet, Katolickim Związku Polek czy Związku Pań Domu. Zapoznawano ze strukturą organizacyjną, działalnością statutową oraz programem danej organizacji. Artykuł stanowi wprowadzenie do problematyki i nie odnosi się do wszystkich kwestii omawianych w czasopiśmie. W opracowaniu posłużono się głównie metodami *case study*, analizą zawartości mediów, analizą treści oraz metodą opisu.

KEYWORDS: *socio-cultural magazines, Catholic press, women's social organisations, women in the Second Polish Republic, women's organizations 1918–1939*

SŁOWA KLUCZOWE: *czasopisma społeczno-kulturalne, prasa katolicka, ruchy społeczne kobiet, kobiety w II Rzeczypospolitej, organizacje kobiece 1918–1939*

WPROWADZENIE

Rodzina Polska z podtytułem *miesięcznik ilustrowany* wydawana była od stycznia 1927 r. do września 1939 r. przez Kongregację Misyjną Księży Pallotyńów w Warszawie. Na jej łamach podejmowano szeroko pojętą problematykę społeczną, dotyczącą w szczególności rodziny, wychowania i kultury. Ogólną charakterystykę pisma przedstawiono w publikacji: *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne* (Kristanova, 2011), stąd też w niniejszym artykule pominięte zostały informacje o cechach formalno-wydawniczych i programie pisma. Dotychczas w literaturze przedmiotu zwrócono uwagę na zagadnienie roli i wizerunku kobiety w przekazie *Rodziny Polskiej* (Kristanova, 2022; Michalski, 2018) oraz na promocję książki prowadzoną na jej łamach (Kristanova, 2009). W czasopiśmie adresowanym do rodzin szczególnie miejsce zajmował dział kobiecy redagowany przez Lucynę Kotarbińską, którego zawartość stanowi główny przedmiot analizy.

METODOLOGIA

Celem artykułu jest zapoznanie z problematyką związkową kobiet, obecną w publicystyce miesięcznika. Z uwagi na bogaty materiał prasowy, metodą *case study* przeanalizowano zawartość wybranych numerów czasopisma, aby dokonać jedynie wprowadzenia do problematyki. Skupiono się na działalności społecznej kobiet zrzeszonych w różnych organizacjach oraz ich aktywności na rozmaitych polach. Podczas ogólnego przeglądu materiału źródłowego starano się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze: Jakie organizacje kobiet były w kręgu zainteresowań publicystów *Rodziny Polskiej*? Czy były to jedynie zrzeszenia katolickie zgodne z programem i profilem pisma? Na jaką formę działalności społecznej zwracano szczególną uwagę i do jakiej najczęściej zachęcano? Opracowanie uzupełnia dotychczasowe badania poświęcone społecznej aktywności kobiet w II Rzeczypospolitej. Posłużono się w nim głównie metodami: *case study*, analizą zawartości mediów, opisu i analizą treści. W przeglądzie literatury przedmiotu dotyczącej działalności społecznej kobiet w latach 1918–1939 wykorzystano także analizę krytyczną.

Przekaz prasowy odegrał istotną rolę w upowszechnianiu kwestii aktywności kobiet w życiu społecznym (Bajor, 2005; Maj, 2016, 2019, 2021a, 2021b, 2022). Dlatego też redakcje czasopism przeznaczonych dla płci pięknej, takich jak *Bluszcz* (1918–1939), *Kobieta Współczesna* (1927–1934), *Moja Przyjaciółka* (1934–1939) systematycznie odnosiły się w publicystyce do *spraw niewieścich* w kontekście społecznym (Chwastyk-Kowalczyk, 2003; Grabowska, 1997; Łozowska-Marcinkowska, 2010; Michalski, 2010). Na mocy *Dekretu w przedmiocie tymczasowych przepisów o pracowniczych związkach zawodowych* z dnia 8 lutego 1919 r. uznawano dobrowolne stowarzyszenia, których celem stanowiła *obrona i popieranie interesów ekonomicznych i kulturalnych pracowników danej gałęzi pracy lub gałęzi pokrewnych* (Zackiewicz, 2020, s. 855).

Joanna Dufurat słusznie zauważyła, że liderki żeńskich stowarzyszeń w okresie międzywojennym *określały się jako działaczki społeczne lub niepodległościowe (dotyczyło to również parlamentarzystek), a na łamach pism kobiecych przymiotnikowi polityczny najczęściej towarzyszył przymiotnik społeczny* (Dufurat, 2017, s. 33; Sioma, 2018). Spowodowane to było istnieniem barier obyczajowych oraz tradycyjnym postrzeganiem roli kobiety jako opiekunki ogniska domowego (Kałwa, 2017; Kondracka, 2017). Zagadnienia te były aktualne w okresie dwudziestolecia międzywojennego i szeroko dyskutowane na łamach czasopism katolickich (Beczek, 2020, s. 227–257; Kristanova, 2006, s. 88–95; Sołga, 2023, s. 165–199; Śpiewak, 2022, s. 324–342).

Dojrzewiające na przestrzeni lat w społeczeństwach Europy procesy emancypacyjne kobiet uwydatniały coraz bardziej istotę kobiecego doświadczenia i wrażliwości. W początkach XX w., a zwłaszcza po I wojnie światowej, znajdowały wyraz w różnorodnej aktywności społecznej kobiet. Ich szczególnym wyrazem były liczne organizacje i stowarzyszenia skupiające kobiety. Odzyskanie niepodległości przez Polskę dało impuls do wzmożonej ich aktywności. W dniu 26 stycznia 1919 r. Polki po raz pierwszy udały się do urn wyborczych jako pełnoprawne obywatelki II Rzeczypospolitej. W wyniku tego wydarzenia zaledwie kilkanaście dni później pierwsze parlamentarzystki zasiadły w ławach poselskich (Cudak-Niewiadomska, 2013a, s. 49–67). Jak pisze Małgorzata Cudak-Niewiadomska, *Droga do uzyskania praw wyborczych przez polskie kobiety była długa i wyboista. Nie sposób zapomnieć o przełamywaniu stereotypów dotyczących aktywności politycznej kobiet,*

która miała spowodować *zaniedbywanie podstawowych obowiązków żony i matki* (2013b, s. 61). W ówczesnej Europie nie było to jeszcze oczywiste. Polki najszybciej otrzymały bierne i czynne prawa wyborcze, przed Amerykankami, Francuzkami, Włoszkami czy Hiszpankami. W rezultacie nasz kraj znalazł się wśród najbardziej demokratycznych i nowoczesnych państw.

Trzeba zauważyć, że kobiety zrzeszone w wielu organizacjach reprezentowały bardzo różne stanowiska światopoglądowe. Przetaczające się przez Europę wydarzenia o charakterze politycznym i społecznym miały silny wpływ na kształtowanie profilu różnych organizacji kobiecych. Należy stwierdzić, że toczyła się wówczas swoista ideologiczna walka o kobietę w życiu społecznym. Był to czas krystalizacji różnych programów i celów. Na tym tle bardzo interesujący wydaje się zarys działalności katolickich stowarzyszeń skupiających kobiety. Ich społeczna, kulturowa i polityczna rola znajduje swoją konkretyzację w bogatej dokumentacji ich działalności na łamach dawnych czasopism. Z dzisiejszej perspektywy stanowi ona bogate źródło wiedzy o roli, jaką same kobiety chciały odgrywać w życiu społecznym. Rzuca to nowe światło na podobne procesy, które pojawiają się w kontekście współczesnej debaty na temat równości kobiet i mężczyzn.

ZADANIA SPOŁECZNE O ZASIĘGU KRAJOWYM

Stowarzyszenia kobiet wyrastające z inspiracji społecznego nauczania Kościoła miały w tamtym okresie charakter zarówno religijny, jak i patriotyczny. Miały one stanowić wsparcie dla kobiet w dynamice życia społecznego, nierzadko przełamując stereotypy kulturowe. W *Rodzinie Polskiej* często publikowane były aktualne informacje na temat Związku Pań Domu. Maria Ankiewiczowa szczegółowo opisała w tym czasopiśmie przebieg pierwszego Ogólnokrajowego Zjazdu Pań Domu, który miał miejsce w październiku 1930 r. i zgromadził ponad 600 uczestniczek. Pisała m.in.:

Pani Czarnowska w swym przemówieniu zaznaczyła, że w dotychczasowym pojęciu kobiet gospodarstwo domowe było najczarniejszą stroną ich życia, w którym pracę podejmowały z równym przymusem, jak i niechęcią. Gdy tymczasem racjonalnie zreformowane gospodarstwo domowe powinno stać się źródłem

naszej radości życia, przez zaoszczędzenie nam wielu sił i wolnego czasu dla szerszych zainteresowań i zasłużonej rozrywki (Ankiewiczowa, 1930, s. 380).

Ożywiona dyskusja na zjeździe dotyczyła organizacji gospodarczych za granicą i w kraju. Opracowano także, jak powiadała Ankiewiczowa, strukturę organizacyjną przyszłego Związku Pań Domu (ZPD). Za cele Związku uznano: podniesienie poziomu życia rodziny polskiej, ulepszenie gospodarstw domowych, kształcenie gospodarcze kobiet oraz szeroko pojętą samopomoc. Dążono przy tym do utworzenia oddziałów ZPD w różnych ośrodkach kraju. Chciano uznać jednocześnie gospodarstwo domowe jako pracę zawodową oraz starano się o zrównanie jej z innymi zawodami (Ankiewiczowa, 1930, s. 380). Wobec powyższego kobieta poświęcająca się rodzinie i pozostająca w domu miała być postrzegana podmiotowo, jako społecznie zaangażowana, a przez to doceniona. Stowarzyszenia miały za zadanie nieść wsparcie kobietom w tym procesie.

Czytamy, że w 1935 r. na zebraniu Oddziału Warszawskiego Związku Pań Domu wygłoszono referat pt. *Organizacja gospodarstwa domowego*. Zachęcano jednocześnie do inicjowania pokazów i wystaw związanych z domem (Związek Pań Domu, 1935, s. 29). Na innym ze spotkań omówiono sprawy odżywiania na wiosnę czy też organizowano kształcenie kobiet i przygotowanie do pracy społecznej (O czym mówiły panie domu na swym ostatnim zebraniu?, 1935, s. 188; *Ze Związku Pań Domu*, 1935, s. 221).

Rok 1935 stał się też okazją do uczczenia pamięci Marszałka Polski śp. Józefa Piłsudskiego (*Ze Związku Pań Domu*, 1935, s. 253). Do pracy w samorządzie przekonywała panie Anna Szelałowska, wiceprzewodnicząca Stowarzyszenia Kobiet Pracujących, która na jednym z zebrań Związku podjęła tematykę *Samorząd a kobiety* (*Ze Związku Pań Domu*, 1938, s. 536). Usprawnieniu działalności służyły kursy organizowane dla członkiń, obejmujące swym programem całokształt pracy społecznej.

Nie szczędzono też porad w zakresie gospodarstwa domowego czy doradztwa prawnego. W innym miejscu Ankiewiczowa przedstawiła praktyczną działalność Koła Studiów Gospodarstwa Domowego pod kierownictwem Marii Chmieleńskiej, gdzie gospodynie zapoznawały się z ułatwieniami w pracach domowych. Przy Kole zorganizowano też stałą wystawę sprzętów i narzędzi gospodarskich (Ankiewiczowa, 1931, s. 61).

Bardzo istotnym punktem działalności stowarzyszeń kobiecych opisywanych na łamach *Rodziny Polskiej* było uświadamianie zagrożeń światopoglądowych. Nierzadko ukazywały się relacje z przebiegu walnych zjazdów Narodowej Organizacji Kobiet, przyjętych uchwał oraz sprawozdań z działalności poszczególnych oddziałów w kraju (Walny Zjazd Narodowej Organizacji powiatu będzińskiego i Zawiercia, 1931, s. 251–252). Przedstawicielki warszawskiego zarządu głównego wystosowały odezwę prasową do *wszystkich kobiet polskich* w 1937 r., apelując o pomoc w pracy *przeciwstawiającej się komunizmowi*. Ubolewano w niej nad *nieprzebaczną biernością* kobiet polskich, które nie udzielały się w szeregach Wydziału Walki z Komunizmem. Nawoływano tym samym pleć piękną do angażowania się w stowarzyszeniach i zarządach. Służyć to miało, jak konstatowano, zapobieganiu rozruchom komunistycznym, udzielaniu pomocy w trakcie wyborów do rad miejskich, tworzeniu warsztatów pracy dla kobiet, organizowaniu świetlic dla dzieci i młodzieży czy pracy w wydawnictwach. Pod ciekawie sformułowaniem nagłówkiem pytano: *Co one myślą?* (NOK Wydział Walki z Komunizmem w Warszawie, 1937, s. 139). Przedstawiano jednocześnie prelegentów oraz tematykę referatów na oficjalnych spotkaniach. Na przykład profesor Bogdan Winiarski omówił na jednym z nich ustrój państwa polskiego, natomiast poseł Stanisław Zieliński zapoznał z trudnymi warunkami życia na Kresach Zachodnich (*Walny Zjazd Narodowej Organizacji Kobiet*, 1935, s. 188). Na jednym z kolejnych zjazdów, oprócz sprawozdania z działalności Zofii Cichockiej, wysłuchano wykładów na temat polityki wewnętrznej Polski, warunków gospodarczych i kulturalnych na Kresach oraz kwestii żydowskiej. Przemówienia przypadły także paniom, które zapoznały uczestników z sytuacją społeczno-polityczną w kraju (*Walny Zjazd Narodowej Organizacji Kobiet*, 1937, s. 283).

Szczególnie ważnym aspektem działalności stowarzyszeń było wspieranie kobiet w procesie wychowania młodego pokolenia. W publicystyce czasopisma nawiązywano do odczytów traktujących o aktualnej tematyce wychowawczej. Na przykład zrelacjonowano referaty Haliny Hoffmanowej *O wpływie atmosfery rodzinnej na rozwój dziecka* czy Romany Millerówny *O zagadnieniu dojrzałości szkolnej* na spotkaniu Polskiego Towarzystwa Higienicznego (*Co robią nasze kobiety*, 1937, s. 283). Jak dowiadujemy się z łamów *Rodziny Polskiej*, w Katolickim Związku Polek zapraszano do wypowiedzi także mężczyzn.

Józef Rzański podjął bardzo ważny temat o *Kasach Pożyczkowych bezprocentowych* (*Co robią nasze kobiety*, 1937, s. 283). W telegraficznym skrócie dowiadujemy się także o działalności, zjazdach i wygłoszonych przemówieniach w Stowarzyszeniu Zawodowych Pielęgniarek w Warszawie (*Co robią nasze kobiety?*, 1935, nr 1, s. 30).

W rubryce działu kobiecego zatytułowanej *Co każda z nas wiedzieć powinna?* pisano m.in.: *Każda Polka obywatelka wiedzieć powinna, że należenie do szeregów pracujących w Lidze Morskiej i Kolonialnej jest jej obowiązkiem. [...] Zapisujcie się, panie, do prowincjonalnych oddziałów, jakie są już dziś w każdym mieście na obszarze Polski i twórzcie Koła Kobiet!* (*Co każda z nas wiedzieć powinna?*, 1938, s. 539). Z kart *Rodziny Polskiej* dowiadujemy się także o Polskim Związku Wdów założonym pod koniec 1930 r. (*Co robią kobiety u nas?*, 1931, s. 127).

Sprawozdania z odczytów przeplatano bieżącymi informacjami o wydarzeniach oraz o nowych członkiniach związków kobiet, którymi często zostawały bardzo znamienite osobistości. Fakt ten potwierdza, że działalność stowarzyszeń kobiecych cieszyła się szacunkiem i była doceniana przez ówczesne elity. Dowiadujemy się w tym samym miejscu, że do Zgromadzenia Pań Kanoniczek przyjęto w 1937 r. hrabiankę Teresę Zamoyską (Popiołek, 2021, s. 477–496; Korespondencja Marii Zamoyskiej z lat 1911–1934; Rode, 1935). Z tak zacnego grona wybierano także kandydatki na radne, czego przykładem była członkini Wanda Hummlowa. Zachęcano jednocześnie do podejmowania innych ważnych zadań, zwłaszcza *opiekunek społecznych*. Oprócz pracy organizacyjnej starano się zapewnić również rozrywkę, którą łączono z działalnością charytatywną. Świadczy o tym notatka informująca, że 20 listopada 1938 r. w Hotelu Europejskim ZPD urządził *podwieczorek-dancing z atrakcjami*, z którego dochód przeznaczono na pracę oświatową na przedmieściach.

Krajowe organizacje w wybiórczym przeglądzie podejmowały nie tylko działania typowe dla gospodyń domowych i ich obowiązków, lecz także dostosowane były do szerszej potrzeby społecznej, jaką była np. walka z komunizmem w latach 1918–1939. Starano się zatem zapraszać panie do inicjatyw mających charakter polityczny.

ZADANIA SPOŁECZNE O ZASIĘGU MIĘDZYNARODOWYM

Działalność żeńskich stowarzyszeń opisywanych na łamach *Rodziny Polskiej* w okresie międzywojennym wykraczała poza ramy krajowe. Dowodziło to istnienia konieczności szerszej integracji kobiet, które łączyła ta sama identyfikacja światopoglądowa. Zofia Zalewska w artykule zatytułowanym *Współpraca kobiet na terenie międzynarodowym*, zdając relację ze spotkania Kongresu Rady Międzynarodowej Kobiet w Wiedniu w 1930 r., doceniła nie tylko liczne przybycie pań, lecz także *poszanowanie odrębności kultur narodowych* poprzez obecność delegatek z różnych państw świata w strojach narodowych. Warto podkreślić, że pomimo protestów, uczestniczyły w nim, jak czytamy, Żydówki z Palestyny, dla których przeszkodę stanowił brak państwowości. Większością głosów Angielek dopuszczono je jednak do udziału. Kierowano się przy tym motywacjami wyższej wagi ponad partykularnymi uprzedzeniami. Publicystka stwierdziła przy tym:

Sprawami łączącymi wszystkie kobiety bez różnicy rasy, narodowości, wiary i przekonań politycznych są na terenie Rady Międzynarodowej równouprawnienie kobiet, pokój międzynarodowy, sprawy pracy i opieki społecznej, walka z alkoholizmem, demoralizacją i przestępczością, walka z handlem żywym towarem, z chorobami zaraźliwymi, wychowanie dzieci i szkolnictwo (Zalewska, 1930, s. 251).

Zwróciła także uwagę na widoczne rezultaty współpracy Rady oraz dążenie do zjednoczenia mas kobiecych w pracy organizacji kobiecych. Zadała trudne pytania dotyczące pokoju międzynarodowego. Jednym z nich było:

Czy Niemka rozumie, że rozbiory Polski były krzywdą i hańbą, czy raczej – jak to można wnosić z Berlińskiego Kongresu Związku Równouprawnienia Kobiet – uważa ona za »krzywdę« traktat wersalski, odbierający Niemcom zagrabione przez nich ziemie polskie? (Zalewska, 1930, s. 251).

W artykule *Jak się kobiety organizują za granicą* Maria Ankiewiczowa stwierdziła:

Niemki są niesłuchanie praktyczne. Wiedzą one doskonale, że jeśli chcą pozyskać członkinie do swych związków, to przede wszystkim muszą je zainteresować

konkretnymi korzyściami materialnymi. Oto cała tajemnica potęgi związku gospodarczego kobiet austriackich Reichsorganisation der Hausfrauen Österreichs (ROHÖ) (Ankiewiczowa, 1930, s. 349).

Do profitów członkowskich należały ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków, bezpłatna pomoc lekarska, prawna i zawodowa, gratisowa prenumerata miesięcznika gospodarskiego *Die Hausfrau* oraz korzystanie ze zniżek w miejscowościach lotniskowych. Prowadzono, jak się dowiadujemy, także kursy krawieckie, bieliźniarskie, fryzjerskie, kosmetyczne. Publicystka podawała formy działalności ROHÖ jako wzorzec do naśladowania w polskich organizacjach kobiecych.

Zofia Zalewska zapoznawała czytelniczki działu kobiecego *Rodziny Polskiej* z inicjatywami organizacji kobiecych. Jedną z nich była Rada Narodowa Polek, która – jako część składowa Rady Międzynarodowej Kobiet – miała służyć równouprawnieniu. Jak czytamy, jej działalność rozwinęła się w 14. działach prowadzonych przez komisje:

równouprawnienia, prawną, ekonomiczną, pokoju, wychowania, jednej moralności dla obu płci (walka z obtudą i tzw. podwójną moralnością mężczyzn), zdrowia publicznego, pracy kobiet, opieki nad dzieckiem, walki z pornografią, finansów, sztuki i literatury, prasy (Zalewska, 1931b, s. 249–250).

W artykule Zalewska zwróciła uwagę, że zapis w statucie Rady Narodowej Polek zastrzegął współpracę tylko z organizacjami chrześcijańskimi. Dowiadujemy się także o referacie przewodniczącej Józefie Szebeko na temat ogólnej działalności Rady Międzynarodowej. Wśród akcji podejmowanych w jej ramach wpisały się starania o przeprowadzenie zasady równouprawnienia kobiet w ustawodawstwie, zapewnienie szeroko pojętej opieki nad matką i dzieckiem, *walka z nierządem i handlem żywym towarem* (Zalewska, 1931b, s. 250). Kobiecte Rady Narodowe w poszczególnych krajach, jak donoszono, współpracowały w porozumieniu z Komisjami Ligi Narodów.

Na łamach miesięcznika poznajemy również historię działalności, skład członkowski oraz cele Wszechłowiańskiego Zjednoczenia Kobiet założonego w 1909 r. Jego oddziały funkcjonowały w Czechach, Jugosławii oraz w Polsce. W 1931 r. odbył się w Warszawie Kongres Wszechłowiańskiego

Zjednoczenia Kobiet. Ten trzydniowy zjazd skupił delegatki kobiecych organizacji słowiańskich, które dążyły do utworzenia zrzeszenia kobiet państw słowiańskich (*Nasz Przyjaciel*, 1931, s. 9; Kupidura, 2019, s. 233). Jak pisała Zalewska, celem organizacji było dążenie do współpracy oraz *zbliżenia się gospodarczego, społecznego i politycznego narodów Słowiańszczyzny na podstawie pokrewieństwa plemiennego i kulturalnego* (Zalewska, 1931a, s. 251). Działalność międzynarodowa kobiet zrzeszonych w różnych organizacjach służyła wartościom uniwersalnym, które były wspólne dla wszystkich krajów członkowskich. Aktywność miała też znaczenie w praktycznym poradzeniu sobie z różnicami i problemami społecznymi. Mimo to na kongresie Wszechsłowiańskiego Zjednoczenia Kobiet w Warszawie ujawniły się silne napięcia w relacjach pomiędzy działaczkami polskimi a ukraińskimi (Kupidura, 2019, s. 237).

OSIĄGNIĘCIA I GRATYFIKACJE

W rubryce zatytułowanej *Co robią nasze kobiety?* odnotowywano niejednokrotnie sukcesy kobiet. Informowano m.in. o corocznej nagrodzie literackiej im. Jerzego Szareckiego – powieściopisarza podejmującego tematykę morską, którą ufundował jego ojciec na cześć przedwcześnie zmarłego syna. Gratulowano także uzyskania tegoż wyróżnienia mało znanej autorce Wandzie Karczewskiej-Jasińskiej za powieść *Ludzie spod żagli*. Z tej okazji napisano zapewne przesadnie: *[Jury orzekło, że utwór ten, młodziutkiej Autorki, o wysokiej wartości artystycznej, jest wybitną polską powieścią, dającą obraz morza, widzianego z żagłowca oraz życia marynarzy w całym jego żywiołowym pięknie i grozie* (*Co robią nasze kobiety*, 1937, s. 283). Na tym samym konkursie przyznano nagrodę także innej powieści o życiu nadbrzeżnych mieszkańców zatytułowanej *Akwa maryna* Niny Rydzewskiej-Baytugan.

Na łamach *Rodziny Polskiej* zwrócono uwagę również na nagrodę literacką im. Elizy Orzeszkowej, którą otrzymała pisarka Maria Rodziewiczówna w 1935 r. Wykreowanego przez nią bohatera w następujący sposób oceniła Lucyna Kotarbińska: *Mocny człowiek, z niezłomną wolą, z celem stanowczo określonym – idzie u niej zawsze do zwycięstwa. Dlatego powieści jej dotąd są*

najpoczytniejsze, bo nakazując wiarę we własne siły, niwecząc apatie i pesymizm, budząc jednocześnie wiarę (Kotarbińska, 1935, s. 28).

Na pytanie w nagłówku: Co robią nasze kobiety?, odpowiadano także: *Dostają ordery za granicą naszego państwa (Co robią nasze kobiety?, 1935, s. 30)*. Pisano m.in. o *zasłużonej działaczce społecznej*, posłance na Sejm i pielęgniarkie Czerwonego Krzyża Wandzie Ładzinie, która została uhonorowana przez rząd francuski srebrnym Medalem Odrodzenia za zasługi podczas wojny. Uznanie kobiet w działalności *pro publico bono* miało uwydatniać rolę płci pięknej w rozwoju społecznym i kulturalnym państwa. Publicystki działu kobiecego *Rodziny Polskiej* dodawały też otuchy i zachęty czytelnikom do aktywności w różnych dziedzinach życia społecznego, nie tylko gospodarstwa domowego i wychowania dzieci.

WNIOSKI

W niepodległej Polsce istniały dogodne warunki do tworzenia organizacji społecznych kobiet o profilu kulturalnym, oświatowym, ekonomicznym, zrzeszających różne grupy społeczne mające konkretne cele.

Po ogólnym przeglądzie łamów *Rodziny Polskiej* należy stwierdzić, że redakcja pisma odnotowywała działalność zarówno polskich, jak i międzynarodowych organizacji kobiet. Wśród rodzimych zrzeszeń znalazły się Związek Pań Domu, Narodowa Organizacja Kobiet, Katolicki Związek Polek, Stowarzyszenie Zawodowych Pielęgniarek, Polski Związek Wdów. Z zagranicznych były to Rada Międzynarodowa Kobiet i Wszechślowiańskie Zjednoczenie Kobiet. Liczebnie dominowały stowarzyszenia rodzime. Jakkolwiek nie były to w każdym przypadku organizacje katolickie, to zwracano uwagę na wartości programowe, którym one służyły. Doceniano różne formy działalności, zarówno praktyczne i przydatne gospodyniom, jak i działalność w zakresie szeroko pojętej pomocy społecznej czy aktywności politycznej. Chwalono kobiety osiągające sukcesy w literaturze i kulturze. Każdorazowo zachęcano do zrzeszania się i angażowania przy okazji prezentowania danej organizacji.

Zwracano uwagę na wartości, jakie przekazywano na zgromadzeniach kobiet, podczas odczytów. Referaty stanowiły częstą formę edukacji kobiet.

Starano się poprzez nie uświadamiać i zarazem znajdować rozwiązania w trudnych i spornych kwestiach społecznych. Posługiwano się głównie dialogiem i dyskusją. Namawiano niejednokrotnie do charytatywnego zaangażowania kobiet w trudnych warunkach ekonomicznych. W przekazach publicystycznych starano się zachęcać kobiety do bardzo szeroko pojętej dzielności społecznej. Oprócz pracy, w organizacjach oferowano często praktyczną pomoc prawną. Ponadto posługiwano się doświadczeniem stowarzyszeń zagranicznych, które często proponowały konkretne profity w zamian za członkostwo. Dbano jednocześnie o relaks i rozrywkę dla członkiń. Organizowano wystawy i imprezy kulturalne.

Łamy *Rodziny Polskiej* stanowią bogate źródło wiedzy na temat związków społecznych kobiet w II Rzeczypospolitej i ich działalności. Relacje ze zjazdów i spotkań miały charakter szczegółowy oraz faktograficzny. Informowano nie tylko o składzie osobowym, wygłoszonych referatach i inicjatywach społecznych, lecz także o ciekawostkach oraz organizowanych imprezach okolicznościowych (np. pokazach, wystawach, wycieczkach). Starano się patrzeć na obowiązki gospodarcze kobiet nie jako na przymusowe czynności, ale zachęcano do właściwej organizacji. Redakcja niewątpliwie aktywizowała środowiska kobiet, które były czytelniczkami czasopisma. Tematyka w artykule nie została wyczerpana i zostanie pogłębiona w kolejnej publikacji.

REFERENCES

- Bajor, A. (2005). Cele Akcji Katolickiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego na łamach częstochowskiej *Młodzieży Katolickiej*. W: K. Heska-Kwaśniewicz, K. Tałuż (red.), *Prace ofiarowane Profesor Marii Pawłowiczowej*, (66–81). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Beczek, P. (2020). Przejawy pornografii według prasy katolickiej w II Rzeczypospolitej. *Nasza Przeszość*, 133, 227–257.
- Chwastyk-Kowalczyk, J. (2003). *Bluszcz w latach 1918–1939. Tematyka społeczna oraz problemy kultury i literatury*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
- Cudak-Niewiadomska, M. (2013a). Reprezentatywność i aktywność kobiet w polskim parlamencie w latach 1919–1939, *Studia Wyborcze*, 15, 49–67.
- Cudak-Niewiadomska, M. (2013b). Walka o prawa wyborcze kobiet w Polsce. *Pedagogika Rodziny*, 3, 55–64.
- Dufurat, J. (2017). Prasa politycznych organizacji kobiecych w Polsce w latach 1917–1939. W: M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, (31–48). Białystok: Wydawnictwo Humanica Instytut Studiów Kobiety.
- Grabowska, J. (1997). *Moja Przyjaciółka. Ilustrowany dwutygodnik kobiecy 1934–1939*. Żnin: Graf-Bog.
- Sołga, P. (2023). Symptomy demoralizacji społeczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej i możliwości jej przeciwdziałania w świetle periodyku *Dzwon Niedzielny*. *Nasza Przeszość*, 139, 165–199.
- Kałwa, D. (2001). *Kobieta aktywna w Polsce międzywojennej. Dylematy środowisk kobiecych*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze *Historia Iagellonica*.
- Kondracka, M. (2017). *Posłanki i senatorki II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kristanova E. (2011). Ilustrowany miesięcznik społeczno-kulturalny i literacki *Rodzina Polska (1927–1939)*. Ogólna charakterystyka pisma. W: E. Andrysiak (red.), *Ludzie i książki. Studia i szkice bibliologiczno-biograficzne*, (283–301). Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Kristanova, E. (2006). *Program społeczny i kulturalny Tęczy (1927–1939) na tle prasy katolickiej w II Rzeczypospolitej*. Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Kristanova, E. (2009). Reklama książki na łamach *Rodziny Polskiej (1927–1939)*. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 2, 27–47.
- Kristanova, E. (2022). Wizerunki kulturowe kobiet dwudziestolecia międzywojennego w miesięczniku *Rodzina Polska (1927–1939)*. *Journal of Modern Science*, 1, 305–322.
- Kupidura, J. (2019). Emancypacja drogą do wolności. Działalność ukraińskich aktywistek społecznych dwudziestolecia międzywojennego. W: A. Janicka, C. Fournier Kiss, M. Bracka (red.), *Przemiany dyskursu emancypacyjnego kobiet*. Seria I, Perspektywa środkowoeuropejska. Białystok: Wydawnictwo Stowarzyszenia Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

- Łozowska-Marcinkowska, K. (2010). *Sprawy niewieście. Problematyka czasopism kobiecych Drugiej Rzeczypospolitej*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Maj, E. (2022). Jaka jest kobieta współczesna i jaką się stanie w przyszłości? Ciągłość i zmiana: opinie, diagnozy i antycypacje w prasie dla kobiet w Polsce międzywojennej. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, 12, 79–102.
- Maj, E. (2021a). Katolicka, katolicko-narodowa i narodowa prasa dla kobiet w Polsce międzywojennej: cechy czasopiśmiennictwa światopoglądowego. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, 10, 71–96.
- Maj, E. (2021b). Obraz społecznych ruchów kobiet na łamach prasy dla katoliczek w Polsce międzywojennej. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, 11, 37–72.
- Maj, E. (2016). Wzorce aktywności kobiet w Narodowej Demokracji (1893–1939). W: T. Kulak, M. Dajnowicz (red.), *Drogi kobiet do polityki (na przestrzeni XVIII–XXI wieku)*, (147–171). Komisja Historii Kobiety Komitetu Nauk Historycznych PAN.
- Maj, E. (2019). Wzorzec parlamentarzystki w prasie dla kobiet w Polsce międzywojennej. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, 6, 73–104.
- Michalski, G. (2010). Problemy opieki i wychowania w periodyku dla kobiet *Moja Przyjaciółka* (1934–1939). W: I. Michalska, G. Michalski (red.), *Czasopiśmiennictwo okresu Drugiej Rzeczypospolitej jako źródło do historii edukacji*, (265–279). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Popiołek B. (2021). Szlachecki dwór kobiecy w świetle raptularzy domowych i rejestrów majątkowych z początku XVIII wieku na przykładzie dworu Teresy z Potockich Zamoyskiej. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 4, 477–496.
- Rode, M. (1935). *W służbie Boga i Ojczyzny. Sylwetki wielkich Polek: J. Karskiej, M. Darowskiej, M.T. Ledóchowskiej i J. Zamoyskiej*. Potulice: Seminarium Zagraniczne.
- Sioma, R. (2018). *Kobiece dwudziestolecie 1918–1939*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Śpiewak, R. (2022). *Spółeczeństwo – naród – państwo na łamach Gościa Niedzielnego (1923–1939)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Zackiewicz, G. (2020). Ruch związkowy w Polsce 1918–1939. *Prace Historyczne*, 4, 855–867.

PRASA

- Ankiewiczowa, M. (1930). Jak się kobiety organizują za granicą?. *Rodzina Polska*, 11, 349.
- Ankiewiczowa, M. (1931). Modelownia Koła Studiów Gospodarstwa Domowego. *Rodzina Polska*, 2, 61.
- Ankiewiczowa, M. (1930). Po Zjeździe Pań Domu. *Rodzina Polska*, 12, 380.
- Co każda z nas wiedzieć powinna? (1938). *Rodzina Polska*, 12, 539.
- Co robią kobiety u nas? (1931). *Rodzina Polska*, 4, 127.
- Co robią nasze kobiety? (1935). *Rodzina Polska*, 1, 30.
- Co robią nasze kobiety (1937). *Rodzina Polska*, 6, 283.

- Kotarbińska, L. (1935). Hołd oddany wielkim zasługom literackim i obywatelskim. *Rodzina Polska*, 1, 28.
- Nasz Przyjaciel* 25(1939), 9.
- O czym mówiły panie domu na swym ostatnim zebraniu? (1935). *Rodzina Polska*, 6, 188.
- Walny Zjazd Narodowej Organizacji Kobiet (1935). *Rodzina Polska*, 6, 188.
- Walny Zjazd Narodowej Organizacji Kobiet (1937). *Rodzina Polska*, 6, 283.
- Walny zjazd Narodowej Organizacji powiatu będzińskiego i Zawiercia (1931). *Rodzina Polska*, 8, 251–252.
- Zalewska, Z. (1930). Współpraca kobiet na terenie międzynarodowym. *Rodzina Polska*, 8, 251.
- Zalewska, Z. (1931a). Wszechsłowańskie Zjednoczenie Kobiet. *Rodzina Polska*, 8, 251.
- Zalewska, Z. (1931b). Z Rady Narodowej Polek. *Rodzina Polska*, 8, 249–250.
- Ze Związku Pań Domu (1935). *Rodzina Polska*, 7, 221.
- Ze Związku Pań Domu (1935). *Rodzina Polska*, 8, 253.
- Ze Związku Pań Domu (1938). *Rodzina Polska*, 12, 536.
- Związek Pań Domu (1935). *Rodzina Polska*, 1, 29.